

Проф. д-р Марјан Габеров

Септември, 2023

АГРЕСИЈА – СОСТАВЕН ЕЛЕМЕНТ НА КРИМИНАЛИТЕТОТ НА НАСИЛСТВО

Апстракт

Агресијата претставува заеднички дел од социјалниот живот на човекот и во одредена мерка го одредува насилничкото однесување на поединецот. Знаејќи го ова, треба да се обидеме да дадеме соодветна дефиниција на агресијата како појава која претставува составен дел на насилството и да ги презентираме видовите на агресијата, како би успеале да ја направиме потребната паралела помеѓу насилството и агресијата. Во самиот поим на насилство се јавува агресијата како својство кое го одредува насилничкото однесување. Во рамките на овој труд направена е анализа на агресијата која е неизбежна при практикување на насилството воопшто, односно при практикување на криминалитетот на насилство.

Клучни зборови: криминал, насилство, агресија, сила, жртви.

1. Вовед

Во литературата постојат бројни дефиниции кои на различен начин го дефинираат општиот поим на насилство. Во криминолошката литература генералниот поим на насилство се дефинира како дејствија на извршување на определени кривични дела од страна на некои лица, при што токму тие лица сакаат да постигнат некоја цел, преку таквото извршување на тие кривични дела. Оваа цел се постигнува со конкретен напад на жртвата од страна на сторителот на насилството или конкретна закана на жртвата од страна на сторителот.¹

Општиот поим на насилство со потенцирање на моментот на конкретно загрозување или конкретна закана е содржана во дефиницијата на Светската здравствена организација, според која насилството претставува појава која се практикува од поединец или група на лица кон друго лице или групи на лица, со конкретно загрозување на здравјето или со конкретна закана. Во рамките на оваа дефиниција за насилството на Светската здравствена организација за насилството е карактеристично тоа што истата не ја потенцира целта на самиот чин на насилство, туку истата се задржува и ги потенцира последиците од дејствијата на насилството. Па така како

¹ Reid, S.; *Crime and Criminology*. Chicago: Oxford University Press. 1990.

последници кои се појавуваат на насилството се автодеструктивното дејствување на сопствената личност, најчесто тука се работи за дејствијата кои ги покриваат случаите на самоубиство, конкретното повредување на некоја личност или група на лица со загрозување на нивното здравје, настапување на смртни последици како резултат на практикувањето на насилството, настанување на штетни последици по психичкото здравје на лицата кои се жртви на насилството, попречување на иден развој, како кој и да било друг облик на повреда или загрозување кој го трпи жртвата.²

2. Одлики(карактеристики) на насилството

Насилството коешто се практикува од страна на поединецот во општеството покажува некои свои константни карактеристики како што се агресивноста која е својствена за самото сторување на насилството, и самото агресивно поведење, односно начинот на извршување на насилството. Агресивноста како карактеристика на самиот феномен на насилство ја покажува подготвеноста на некое лице да стори насилство, односно оваа карактеристика ја покажува психичката природа на извршување на насилство, подготвеноста која се создава кај сторителот на насилство. Од друга страна пак агресивното поведење како карактеристика на насилство го манифестира начинот на кој што се извршува самото насилство, преку конкретно преземена акција со определена цел, без разлика дали се работи за нанесување на повреда на некое лице, или предизвикување на некоја штета.³ Насилството како појава со општествен предзнак е постојано присутна во општеството, покажувајќи различни форми, манифестации и различен интензитет на сторување на истото.⁴

Како што може да се забележи појавата на самото насилство самата по себе имплицира и укажува на постојана агресивност и употреба на сила од страна на насилникот кон поединецот или група на лица, се со цел да ги исполни своите цели преку насилен пат, со конкретно повредување или конкретна закана.

Насилниците најчесто се опишуваат и се претставуваат како луѓе кои се брутални, луѓе кои се агресивни и луѓе кои немаат никаков систем на емоции, најчесто се лица кои се лишени од емоции.⁵ За агресивноста и употребата на силата како основни елементи на насилството говори и Hesnard. Според него агресивноста е главната одлика на насилството која по своите

² Krug, G. E., Dahlberg, L. L., Mercy, A., J., Zwi, B. A., lozano, R.: *World report on violence and health*. World Health Organization Geneva 2002.

³ Тодороска – Ѓурчевска, С.; *Криминологија*. Скопје: Европски Универзитет Република Македонија, Факултет за детективи и криминалистика. 2013.

⁴ Валтер, М.; *Малолетничка деликвенција*. Скопје: Арс Лимана. 2011.

⁵ Eliasson, P.; *Muskarci, zene i nasilje*. Sarajevo: Zene zenama. 2002.

карактеристики покажува високо ниво на екстремност, додека пак од друга страна говорјќи за силата како составен елемент на насилството истакнува дека таа може да се појави во два облика, првиот облик во кој силата се појавува како физичка со чија помош конкретно се загрозува здравјето на жртвата, како вид на физичко насилство, и вториот облик, психичка сила, со чија помош се врши загрозување и повредување на психичкото здравје на поединецот или група на лица, во вид на психичко насилство.⁶

3. Агресија (насилство)

Агресијата претставува заеднички дел од социјалниот живот на човекот и во одредена мерка го одредува насилничкото однесување на поединецот. Знаејќи го ова, треба да се обидеме да дадеме соодветна дефиниција на агресијата како појава која претставува составен дел на насилството и да ги презентираме видовите на агресијата, како би успеале да ја направиме потребната паралела помеѓу насилството и агресијата. Во самиот поим на насилство се јавува агресијата како својство кое го одредува насилничкото однесување. “Оваа агресија подразбира напад, напаѓање, нестрпливост, неизвесен напад со цел на потчинување и освојување и слични дејствија.”⁷

Во современата литература се прави разлика помеѓу агресија и агресивност. Агресивноста е диспозиција на човекот да се однесува на агресивен начин, тензија која човекот и неговиот организам го става во движење, а агресијата подразбира тотално или делумно уништување на објект или личноста.⁸

Агресијата подразбира однесување (емоционална реакција) кое во својата основа има намера да се нанесе штета, некој физички или психички да се повреди. Агресијата на човекот може да биде физичка и психичка. *Физичката агресија* е насочена кон физичкиот и телесниот интегритет на лицето спрема кое е упатена агресијата. *Психичката агресија* најчесто се остварува преку заканата. Зakanата е психичка принуда, принуда што психички дејствува врз човекот, притискајќи го да донесе одлука во одреден правец.

Сулејманов расправајќи за насилството на човекот и неговото насилничко однесување дошол до заклучок дека тоа се состои од две компоненти: агресивноста и агресивното поведење. Тој смета дека овие две компоненти се основна карактеристика на сите кривични дела со елементи на насилство. Според него агресивноста е психичко својство на личноста што се карактеризира со зголемена готовност за акција, а агресивното поведење – дејствие што се манифестира во напад (физичка активност), насочена против други лица со намера да им се

⁶ Hesnard, A.; *Psychologie du Crime*. Paris: Payot. 1963.

⁷ Vujaklija, M.; *Leksikon stranih reci i izraza*. Beograd: Prosveta. 1980.

⁸ Аранудовски, Љ.; *Кримнологија*. Скопје: 2-ри Август-С. 2007.

нанесе штета. Со самото тоа што извршил определено насилничко дело, сторителот пројавил агресивност. Таа агресивност се состои во помала или поголема склоност на сторителот да нападне врз добрата, интересите или вредностите на друго лице кога тоа лице се појавува како пречка за неговите постапки, интереси, ставови, мотиви, цели, барања и сл., што зависи од степенот на развиеноста на ова негативна црта на сторителот.⁹

При одбидот да се даде покомплетна дефиниција на агресивното однесување скоро сите автори се согласани во однос на основниот критериум – намерата на некој да му биде нанесена штета или некој друг да биде оштетен. Во крајна линија знаејќи дека агесијата претставува дел од социјалниот живот на човекот, па и затоа истата мора да биде анализирана и разгледувана токму во тој социо - општествен амбиент. Лазароски во своето размислување за агесијата заклучува дека колку е поуспешна социјализацијата на човекот во општеството во кое живее, толку е помал степенот на агресивното однесување на човекот.

Со созревањето и со социјалниот развој, човекот се социјализира, така што кај него агесијата поретко се јавува во манифестна форма, особено кај возрасните кај кои процесот на социјализација е успешно завршен. Меѓутоа, во прикриена (латентна форма), агесијата никогаш не престанува ниту кај сосема приспособени и социјализирани личности.¹⁰

Теоретското објаснување на агесијата како составен дел на феноменот на насилство е неопходно заради потенцирање и детектирање на причините за појавата на насилничкото однесување. Иако овие теории пред се се однесуваат на етиологијата на насилството, тие се од корист за разработка на феноменолошките карактеристики на насилството, затоа што етиологијата, феноменологијата и превенцијата се гранки на криминологијата без кои не би можело правилно да се истражат и објаснат определени поими, во конкретниов случај феноменот на насилството, насилничкото однесување, криминалитетот на насилство. Ставовите на авторите кои го анализираат ова прашање се наоѓаат во дилема, дали агесијата е внатрешна карактеристика на човекот или пак е научена низ искуствата. Различните теории имаат различни ставови и мислења за потеклото на агесијата.

Психоаналитичката теорија – тргнува од становиштето дека агесијата е една од фундаменталните и вродените сили на човековото однесување, односно дека агесијата носи печат првенствено на вродените поттикнувачи или тенденции.

Бихевиористичка теорија – се темели врз сфаќања што ги прифаќаат вродените елементи како компоненти на агресивното однесување, но го истакнуваат значењето на средината (опкружувањето) за јавување и изразување на агресивното однесување.

⁹ Сулејманов, З.: *Македонска Криминологија*. Скопје: Графохартија. 2000.

¹⁰ Лазаревск, Ј.: *Алтруистичко (просоцијално) и агресивно (антисоцијално) однесување*. Скопје: Матица Македонска. 1997.

Сепкултурна теорија – се темели врз сфаќањето дека агресивното однесување е исклучиво или првенствено стекнато и научено однесување, односно агесијата пред се е условена од влијанието на социјалната средина во која живее поединецот.

Психоаналитичката теорија

Најзабележителен претставник на оваа психоаналитичка теорија е Лоренц кој тргнува од ставовите на Дарвин и Фројд, според кој секој обид за издвојување на човекот од неговото природно и нагонско чувство е чиста илузија и промашување и во таа смисла луѓето личат на стаорци кои се мирољубиви во рамките на својот род, а прави разбојници спрема своите соседи. “Тој доаѓа до заклучок дека изворите на агресивноста и насилството во современото општество дека се наоѓаат пред се во нагонско - биолошките својства на човечкиот род.”¹¹

Друго интересно становиште кое може да се смести во рамките на психоаналитичката теорија е размислувањето на Фројд за потеклото на агесијата. Тој сугерира дека човековото битие е некако програмирано за таков вид однесување. Фројд изворот на агресивното однесување го гледал во вродените основи – инстинктите. Агресивноста, според Фројд, е тежнеење за деструкција на самиот себе, тежнеење за сопствена смрт. Според тоа, инстинктот за смртта е насочен кон самоуништување, но набрзо истиот се пренасочува кон надвор, спрема други. Единката се бори со други лица за својот опстанок бидејќи нејзината желба за сопствена смрт е блокирана со силите на инстинктот на животот. Инстинктот на животот го мотивира човекот да се себезаштити и да се себерепродуцира.¹²

Доколку ги анализираме и двете размислувања и на Лоренц и на Фројд ќе дојдеме до заклучок дека агесијата, а со тоа и насилничкото однесување на човекот се вродени во самата човечка природа, во самото човечко битие па затоа треба и на тој начин да се проучува во рамките на размислувањата на човекот, во неговите нагони и инстинкти. Главни слабости на оваа теорија се токму нивните основни тези дека насилството, агесијата се исклучиво производ на биолошките својства на човекот. Преку ваквото тврдење се врши негирање на останатите фактори кои влијаат и допринесуваат за појавување на агесијата, насилството.

Бихевиористичка теорија

Главната хипотеза на која се заснова оваа теорија е онаа на Dollard, претставник на американската бихевиористичка школа, кој смета дека секоја агесија е последица од фрустрација (неисполнување на саканата желба), напротив, секоја фрустрација не води нужно кон агесија. “Dollard преку оваа своја теорија на фрустрација – агесија потенцира дека

¹¹ Konrad, L.: *Das sogenannte Böse*. Wien: Zür Naturgeschichte der Aggression. 1963.

¹² Лазароски, *Алтруистичко (просоцијално) и агресивно (антисоцијално) однесување*.

агресијата секогаш носи печат на фрустрација.”¹³ Од ова стојалиште фрустрацијата, преку реакција предизвикува агресивност.

Според овој правец агресијата претставува реакција врз растројството на една целна активност. ”Денес во науката постои едногласност околу тоа дека хипотезата за фрустрација и агресија, во својот првобитен облик, беше погрешно и еднозначно отфрлана и оспорувана.”¹⁴

Во овој дел ние се определивме да го потенцираме и објасниме мислењето на Dollard за потеклото на агресијата, бидејќи според нас тоа е доволно да ја разбереме суштината на оваа бихевиористичка теорија. Секако овој став на Dollard не е единствен тука се и размислувањата и ставовите на некои други автори кои на соодветен начин го објаснуваат потеклото на агресијата и насилничкото однесување. Тука пред се можеме да ги сместиме авторите како Berkowitz, Miller, Baron, Buss, Heimer, Debuyst и др.

Сепкултурна теорија

Ова гледиште не ја препишува агресијата само не еден или мал број фактори, туку укажува дека корените на таквото агресивно однесување значајно варираат во определени подрачја и вклучуваат комплексно меѓудејство на тие фактори. Претставниците на ова сфаќање, докажуваат дека човекот не се раѓа со своите многубројни агресивни однесувања, туку напротив човекот сите тие агресивни однесувања ги учи и може да ги научи на ист начин, како што ги учи и другите сложени форми на однесување. Како претставници на ова становиште можеме да ги потенцираме следниве автори : Kardiner, Sullivan, Horney и др.

Главната теза на овие автори е таа дека агресијата и насилното однесување настануваат како резултат и последица на негативното влијание што го има општеството врз поединецот, со сите негови слабости, всушност тука агресијата се појавува како одговор на фрустрацијата настаната од потребата за живот во општеството.¹⁵

Анализата на сите овие теории, психоаналитичката, бихевиористичката и сепкултурната беше неопходно од причина за подобро да ги запознаеме изворите на агресијата и насилничкото однесување. Од изнесените размислувања за посочените теории треба да се заклучи и согледа дека изворот на агресијата и насилството не може да се определи врз основа на една теорија и нејзините ставови. За да успееме да добиеме вистинска слика за потеклото на агресијата неопходно ќе биде овие теории да ги разгледаме преку еден интегративен пристап и на тој начин да се обидеме да го разрешиме проблемот. Сметаме дека ваквиот интегративен пристап ќе ни

¹³ Ibid

¹⁴ Гинтер, К.: *Криминологија: вовед во основите*. Скопје: Александрија. 1996.

¹⁵ Erich, F.: *Anatomija ljudske destruktivnosti*. Zagreb: Prva knjiga i Druga knjiga. 1980.

помогне точно да го одредиме потеклото на агресијата. Некои ќе речат дека едно вакво разгледување не е оправдано од причина што ние кога ги разгледуваме изворите на агресијата не говориме за појавните облици на насилството (феноменологијата), туку напротив говориме за причиноста (етиологијата). Ова тврдење во извесна мерка може да се смета за точно, но не во целост бидејќи секое насилство, т.е. секој појавен облик на насилничко однесување најпрво мораме да го анализираме од аспект на неговата етиологија за подоцна да можеме правилно и концизно да ги детектираме сите појавни облици на криминалитетот на насилство. Таа низа етиологија – феноменологија - превенција не би требало да ја занемариме, па затоа сметаме дека ваквиот пристап е оправдан.

4. Причини за криминалитет на насилство во Република Северна Македонија

Република Северна Македонија не е имуна на криминалитетот на насилство, напротив овој криминалитет кај нас се појавува низ сите негови појавни облици и за него може да кажеме дека е во постојан пораст, тренд кој е забележан и карактеристичен скоро во сите држави. Кога се зборува за насилничкиот криминалитет во Република Северна Македонија, мора да се спомне дека кај нас се случија промени во правниот и во политичкиот систем, се создаде повеќепартиски систем, се создаваше нов систем на вредности. Ако кон ова се додаде и фактот на изразеното неповолното опкружување на земјава, неприменувањето на законите, малку е веројатно дека можеше да се избегне појавата на најразновидни насилнички форми на криминалитет. Во рамките на овие промени се распадна стариот вредносен систем и се отфрлија дотогашните норми, а процесот на имплементирање на новите норми и вредности течеше бавно.

“Толемо влијание во развивањето на овој вид криминалитет во нашата држава има и самото воспоставување на плуралистичкиот систем во државата, воведувањето на плурализмот.”¹⁶ Самиот по себе плурализмот не доведе до насилничко однесување, туку самите ние погрешно го разбравме и погрешно почнавме да го практикуваме. Ова тврдење може да се потврди со многуте насилства кои ни се случија во државата за време на изборните циклуси кои се спроведоа во изминативе години од формирањето на државата, изборите не ги користевме за легитимен избор на претставници на народот, туку за применување на насилство, а целта на ова насилство беше токму таа, освојување на власта со помош и преимена на насилничко однесување, што е недозливо. Не можеме да не ја споменеме предолгата транзиција која се одвива во нашето општество, таа директно влијае на зголемувањето на сиромаштијата и невработеноста, а пак овие доведуваат до насилничко однесување на населението кое се

¹⁶ Алексоски, С.: *Криминологија*. Штип: Универзитет Гоце Делчев. 2009.

обидува да ги разреши овие социјални, егзистенцијални и економски проблеми. Целото структурално менување на општеството му погодуваше на развивањето на насилничкиот криминалитет и насилничкото однесување, таа преодна фаза во која се менуваа вредностите, правилата, законите, однесувањата, практиките се покажа како пресудна.

Во услови на длабоки економски, стопански, политички, правни и социјални промени во нашето општество, како непосредна последица од нивното целосно или делумно спроведување, како резултат на острите противречности што ги предизвикуваат тие во севкупните односи во општеството, како негативен нуспродукт се појави криминалитетот со нови феноменолошки карактеристики што го чинат посложен и потежок за откривање и со потешки последици вреднувани преку нивните квалитативни и квантитативни карактеристики.¹⁷

Секојдневно сме сведоци на убиства, грабежи, разбојништва, закани, тепачки, телесни повреди, разбојнички кражби, рекетарство, силувања и други кривични дела во кои насилството е основниот елемент. За појавувањето на криминалитетот на насилство во нашето општество допринесоа и масовните медиуми, т.е. тие преку своите неконтролирани содржини што ги нудат на граѓаните извршија и се уште извршуваат огромно негативно влијание, кое е во насока на развивање на насилничко однесување, без разлика дали е тоа поистоветување со некој насилнички лик, или добивање мотив за извршување на некое кривично дело. “Марина смета дека ова негативно влијание се состои во имитирање на начинот на извршување на кривичните дела изложени во средствата за масовна комуникација.”¹⁸ Ова негативно влијание кое може да го имаат медиумите го утврдил и Милутиновиќ. Тој заклучил дека искуствата и истражувањата во многу земји покажале дека одделни емисии можат да влијаат негативно, на база на изградување одредени примероци за однесување, особено на младите лица, да се насочат кон криминално однесување, а можат да стимулираат и агресивно однесување и кај сите категории лица.¹⁹

Честото известување на медиумите за насилството и криминалот на улица влијае врз гледачите така што ги плаши и прави да се чувствуваат несигурно кога излегуваат од своите домови (посебно родителите стануваат многу заштитнички и се исплашени за безбедноста на своите деца). Дали можеме да претпоставиме дека медиумите, конкретно вестите добиваат поголема гледаност доколку известуваат за црната хроника, па можеби излегувањето на улица не е толку небезбедно и не се случува толку често како што известуваат на вестите. Туку можеби вестите за да имаат поголема гледаност одбираат да известуваат повеќе за насилството на улица отколку за другите случувања. Дали имаат право медиумите со ваквиот начин на пренесување

¹⁷ Арнаудовски, Љ., *Феноменолошките карактеристики на криминалитетот во Република Македонија и казнената политика на судовите*. Скопје: Македонска ревија за казнено право и криминалогија, бр. 1, 2005.

¹⁸ Панта, М.: *Улогата на јавното информирање во борбата против општествено негативните појави*. Скопје: Правна мисла. 1983.

¹⁹ Milutinovic, M.: *Kriminologija*. Beograd: Savremena administracija. 1985.

на вестите (со тоа што одбираат повеќе од половина настаните за кои ќе известуваат да бидат поврзани со насилство и криминал) да ја искривуваат реалната слика на општеството за безбедноста надвор од нивните домови и што ако овој пристап на медиумите направи граѓаните многу ретко да излегуваат од дома и да ги држат своите деца строго затворени дома, наместо да ги пуштат да излезат и да се социјализираат. Но и покрај ова размислување дека медиумите креират слика и амбиент на насилство, треба да бидеме реални и да признаеме дека насилство се случува кај нас и претставува огромен проблем.

“Во поново време сведоци сме и на појавата на феноменот на хулиганство на спортските терени кое во својата основа го има елементот на насилството.”²⁰Конкретно кај нас во нашата држава се случуваат сите дела кои можеме да ги квалификуваме како криминалитет на насилство, само постојат определени разлики во однос на нивната динамика, во однос на нивните сторители и нивните човечки профили, разлики во начинот на извршување, но и покрај овие определени разлики секако крајниот резултат од практикувањето на овој вид криминалитет кај нас доведува до една несигурност, анксиозност која се создава кај човекот. Постојаното присуство на насилство во нашето општество создава амбиент во кој ние се чувствуваме небезбедни и стравуваме за сопствениот и животот на нашите блиски. Ова насилство граѓаните го чувствуваат како насилство врз самите нив, од причина што истото се извршува јавно и пред очите на јавноста. Во оваа смисла може да се разгледа и тврдењето на Кајзер за криминалитетот на насилство кој се случува во општеството. Според него присутна е се поголема брутализација при извршувањето на деликтите, а чест е случајот насилникот или групата делото да го вршат пред “очите на јавноста”, што укажува на желбата агресијата да се врши јавно, притоа јавноста тоа да го доживува и како насилство врз себе.

Веќе е неспорен фактот и тврдењето дека криминалитетот на насилство во Република Северна Македонија е присутен и дека врши огромна деструкција врз поединецот и општеството, доведува до едно морално и духовно разградување и распаѓање на поединецот, а со тоа и на државата, па затоа неопходно е правилно анализирање на неговите појавни форми т.е. утврдување на феноменолошките карактеристики на истиот како би им помогнале на органите на прогонот и правосудните органи во справувањето и спречувањето на истиот. При вршењето на оваа феноменолошка анализа на криминалитетот на насилство во нашата држава од наша страна ќе биде добро во предвид да го имаме тврдењето на Арнаудовски кој смета дека овој вид криминалитет кај нас постојано ги проширува своите подрачја на делување.

²⁰ Ангелевски, М.; *Карактеристики на насилничките и агресивните однесувања на спортските натпревари и правци на општествена реакција*. Скопје: Годишник на факултетот за безбедност, бр.1. 2000.

За да се свати значењето на насилничкиот криминалитет, но и да се сфати комплементарноста на неговата феноменологија, секогаш треба да се има во вид фактот што овој криминалитет во последно време постојано ги проширува подрачјата и односите во кои се појавува.²¹ Ова тврдење на Арнаудовски всушност ни укажува на тешкотијата која ќе ја имаме при определувањето на предметот на криминалитет на насилство воопшто, а и во Република Македонија, т.е. се потенцира проблемот кој ќе настане при правилното одредување на сите дејствија кои можат да се подведат под поимот – криминалитет на насилство и истите правилно да се истражат и анализираат.

5. Заклучок

Ниедна земја, ниеден град, ниедна заедница не е имуна на насилство. Насилството како проблем и феномен погодува многу животи насекаде низ светот, и многу деструктивно влијае на сите нас. Многу кои живеат со насилството и го практикуваат, од ден во ден претпоставуваат дека тоа е дел од начинот на животот на човекот, што секако не е така. Насилството може да се спречи, на насилството можеме да му се спротиставиме со одлучна и решителна акција на државата.

Причините за појавувањето на криминалитетот на насилство во Република Северна Македонија како што кажавме се најразлични, промени во политичките, економските, социјалните и други односи. Овие промени доведоа до нарушување на севкупните односи во општеството, што се изразуваат како зголемена несигурност и нестабилност во живеењето и појава на криминалитет на насилство. Отфрлањето на стариот вредносен систем и бавното воспоставување на нов систем на вредности и правила исто така му погоди на овој криминалитет. Лесната достапност до оружје, сиромаштијата, нефикасноста на полицијата се секако моменти кои треба да се анализираат од аспектот на причините за појава на овој криминалитет.

Знаејќи дека насилството во Република Северна Македонија претставува сериозен проблем, со тенденција на пораст во последните години ја наметнува потребата насилството да се третира одлучно и контонуирано со примена на интегративниот пристап, преку мрежата на различни сектори и координирани активности. Ова одлучно третирање на криминалитетот на насилство кај нас подразбира превземање на превентивни мерки и активности со кои во определен степен би успеале да му се спротиставиме на овој вид криминалитет. Превенцијата подразбира преземање на различни мерки на неутрализирање на основните фактори кои

²¹ Арнаудовски, Криминологија, 2007.

доведуваат до појавата на криминалитет на насилство. Притоа е важно да се напомене дека правната држава претпоставува правна засноватност на овие мерки и активности.

Користена литература:

- 1) Алексоски, С.: *Криминологија*. Штип: Универзитет Гоце Делчев. 2009.
- 2) Ангелевски, М.: *Карактеристики на насилничките и агресивните однесувања на спортските натпревари и правци на општествена реакција*. Скопје: Годишник на факултетот за безбедност, бр.1. 2000.
- 3) Арнаудовски, Љ.: *Феноменолошките карактеристики на криминалитетот во Република Македонија и казнената политика на судовите*. Скопје: Македонска ревија за казнено право и криминлогија, бр. 1, 2005.
- 4) Валтер, М.: *Малолетничка деликвенција*. Скопје: Арс Лимана. 2011.
- 5) Vujaklija, M.: *Leksikon stranih reci i izraza*. Beograd: Prosveta. 1980.
- 6) Eliasson, P.: *Muskarci, zene i nasilje*. Sarajevo: Zene zenama. 2002.
- 7) Erich, F.: *Anatomija ljudske destruktivnosti*. Zagreb: Prva knjiga i Druga knjiga. 1980.
- 8) Konrad, L.: *Das sogenannte Böse*. Wien: Zür Naturgeschichte der Aggression. 1963.
- 9) Krug, G. E., Dahlberg, L. L., Mercy, A., J., Zwi, B. A., Lozano, R.: *World report on violence and health*. World Health Organization Geneva 2002.
- 10) Лазароски, Ј.: *Алтруистичко (просоцијално) и агресивно (антисоцијално) однесување*. Скопје: Матица Македонска. 1997.
- 11) Milutinovic, M.: *Kriminologija*. Beograd: Savremena administracija. 1985.
- 12) Панта, М.: *Улогата на јавното информирање во борбата против општествено негативните појави*. Скопје: Правна мисла. 1983.
- 13) Reid, S.: *Crime and Criminology*. Chicago: Oxford University Press.1990.
- 14) Сулејманов, З.: *Македонска Криминологија*. Скопје: Графохартија. 2000.
- 15) Тодороска – Ѓурчевска, С.: *Криминологија*. Скопје: Европски Универзитет Република Македонија, Факултет за детективи и криминалистика. 2013.
- 16) Hesnard, A.: *Psychologie du Crime*. Paris: Payot. 1963.